

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 5 december 2014

Mål nr

Ö 3428-13

SÖKANDE

MDB

Ombud: Advokat EA

MOTPART

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Resning

TIDIGARE AVGÖRANDE

Göteborgs tingsrätts dom 2012-04-20 i mål B 2539-09 och Hovrätten för

Västra Sveriges dom 2012-11-22 i mål B 2763-12

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen bifaller ansökan om resning i fråga om ansvar för grovt skattebrott (del av åtalspunkten 1), påföljd och näringsförbud.

Högsta domstolen avslår resningsansökan i övriga delar.

Målet ska i de resta delarna på nytt tas upp i hovrätten.

Högsta domstolens beslut den 12 juli 2013 och den 17 september 2014 ska bestå. Det innebär att, till dess något annat föreskrivs, vidare åtgärder för verkställighet inte får ske av hovrättens dom och inte heller av tingsrättens beslut om näringsförbud.

BAKGRUND

Tingsrätten dömde MDB för oredlighet mot borgenärer (åtalspunkten 2), grovt bokföringsbrott (del av åtalspunkten 1) och grovt skattebrott (del av åtalspunkten 1) till fängelse i åtta månader. Han fick också näringsförbud i tre år. I hovrätten yrkade MDB att åtalet för oredlighet mot borgenärer skulle ogillas och att fängelsestraffet under alla förhållanden skulle sättas ned. Åklagaren yrkade anslutningsvis straffskärpning. Hovrätten fastställde tingsrättens dom i de överklagade delarna. Hovrättens dom vann laga kraft.

Domen för grovt skattebrott innebar att MDB hade lämnat oriktiga uppgifter dels i skattedeklarationer av betydelse för mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter under redovisningsperioderna januari 2004–oktober 2006, dels i inkomstdeklarationer av betydelse för hans inkomstskatt under inkomståren 2004 och 2005. Brotten ansågs vara grova, eftersom de hade utförts systematiskt under längre tid och rört betydande belopp.

Åtalet mot MDB hade väckts i mars 2010. Skatteverket hade dessförinnan, i september 2007, beslutat om skattetillägg för honom. Beslutet grundades på oriktiga uppgifter om mervärdesskatt, arbetsgivaravgifter och inkomstskatt.

YRKANDEN M.M.

MDB har ansökt om resning. Han har anfört att skattetilläggen hindrade en prövning av åklagarens talan i brottmålet.

Riksåklagaren har inte motsatt sig att resning beviljas i fråga om ansvar för grovt skattebrott, påföljd och näringsförbud, men har motsatt sig att ansökan bifalls i övrigt. Enligt riksåklagaren är vad som återstår av åtalet för grovt skattebrott att bedöma som skatteförseelse enligt 3 § skattebrottslagen (1971:69). Riksåklagaren har i resningsärendet förklarat att det inte finns sådana särskilda skäl för åtal som avses i 13 §.

Högsta domstolen har den 12 juli 2013 beslutat att, till dess något annat föreskrivs, vidare åtgärder för verkställighet av hovrättens dom inte får ske. Den 17 september 2014 fattades ett motsvarande inhibitionsbeslut om det näringsförbud som tingsrätten hade meddelat.

SKÄL

Högsta domstolen ska pröva hela resningsansökan

1. Resningsansökan tar sikte på ansvarsfrågor som slutligt har avgjorts av hovrätten men också på näringsförbudet som slutligt har bestämts av tingsrätten. Frågorna har ett så direkt faktiskt och rättsligt samband att ansökan i dess helhet bör prövas av Högsta domstolen (NJA 2014 s. 103).

I vilken utsträckning har rätten att inte bli lagförd eller straffad två gånger för samma brott (gärning) satts åt sidan?

2. Skattetilläggen har inte hindrat en prövning av åtalet för grovt bokföringsbrott (NJA 2014 s. 377) och inte heller av åtalet för oredlighet mot borgenärer.
3. När det gäller MDBs ansvar för grovt skattebrott kan det konstateras att skattetilläggen delvis avser samma gärningar som åtalet. Så är fallet beträffande MDBs uppgifter av betydelse för inkomstskatten, för arbetsgivaravgifter som avser redovisningsperioderna januari 2004–juni 2005 och augusti 2005–oktober 2006 samt för mervärdesskatt som avser redovisningsperioderna januari och mars–december 2004, januari, mars och augusti–december 2005 samt januari–juni, augusti och september 2006.
4. Skatteverket tog ut skattetilläggen innan åtalet väcktes. Rätten att inte bli lagförd eller straffad två gånger för samma brott (gärning) har därmed satts åt sidan i brottmålet (NJA 2013 s. 502).

I vilken utsträckning ska målet tas upp på nytt?

5. Hovrätten avgjorde brottmålet efter Europadomstolens dom i målet mellan Zolotuchin och Ryssland. Målet ska därför tas upp på nytt i de aktuella delarna (NJA 2013 s. 746 p. 26–32).
6. Ett åtal för skattebrott ska avvisas i den utsträckning som det är oförenligt med rätten att inte bli lagförd eller straffad två gånger för samma brott (gärning). När målet är rest, ska den domstol som handlägger det återupptagna

målet alltså avvisa åtalet i motsvarande mån. Det väcker frågan vad som ska gälla för de sammanhängande delarna av åtalet för skattebrott som inte strider

mot den angivna rätten. Ofta är det fråga om vad som rättsligt sett är särskilda brott (NJA 2003 s. 499, jfr NJA 1981 s. 277). En samlad bedömning av skattebrottsligheten kan ha påverkat synen på de enskilda skattebrotten och ha fått betydelse för både brottsbeteckningen och påföljdsbestämningen.

7. Skulle prövningen i det återupptagna målet leda till att åtalet i viss del bedöms på ett sätt som är fördelaktigare för den tilltalade kan det alltså motivera en ändrad bedömning också av de återstående delarna. Stöd för att målet tas upp på nytt också i dessa delar, som annars skulle stå kvar, finns i grunderna för 58 kap. 2 § 4 första ledet rättegångsbalken. En förutsättning är då att domstolen i det ursprungliga brottmålet – om den fördelaktigare bedömningen hade gjorts redan då – sannolikt skulle ha hänfört de återstående delarna under en mildare straffbestämmelse än den som tillämpades. (Jfr bl.a. NJA 2002 s. 619.)

8. Ett på det sättet utvidgat resningsbeslut bör begränsas till de sammanhängande och annars kvarstående delar som direkt påverkas av den fördelaktigare bedömning som kan komma att göras i det återupptagna målet (jfr Lars Welamson och Johan Munck, Rättegång VI, 4 uppl. 2011, s. 214). Det är sällan motiverat att på nytt pröva om de grundläggande objektiva och subjektiva förutsättningarna för straffansvar är uppfyllda i de delarna. I stället är det fråga om att domstolen i det återupptagna målet ska kunna ta hänsyn till konsekvenserna av den fördelaktigare bedömningen och se de återstående delarna i sitt nya sammanhang. Typiskt sett blir det aktuellt att resa målets återstående delar i den utsträckning som bedömningen har tagit intryck av att den tilltalade dömts också för sammanhängande brott. Det ska t.ex. kunna beaktas att ett återstående brott, som tidigare har ansetts ingå i ett systematiskt förfarande och därför hänförts till en strängare straffbestämmelse, bedöms som en enstaka händelse och därför kan hänföras till en mildare bestämmelse, om åtal för förfarandet i övrigt ogillas eller avvisas efter resning. I detta ligger att domstolen måste kunna avgöra vilken brottsbeteckning och vilken straffbe-

stämmelse som ska tillämpas vid ett gradindelat brott. Resningsbeslutet bör därför utformas så att domstolen i det återupptagna målet kan göra en sådan bedömning i de återstående, sammanhängande delarna och med andra ord omfatta också frågan vilken straffskala som ska tillämpas i de delarna.

9. Under de förutsättningar som har angetts i det föregående bör därför resningsbeslutet i de återstående, sammanhängande delarna avse frågan hur brottet ska bedömas (jfr NJA 2014 s. 371).

Betydelsen av den särskilda åtalsprövningen

10. En ytterligare fråga är då om bedömningen ska påverkas av att åklagaren – som i detta fall riksåklagaren – förklarar att det inte finns särskilda skäl för åtal i de återstående delarna som gäller grovt skattebrott.

11. En särskild åtalsprövning ska göras av åklagaren, inte av domstolen. Det finns inte något hinder mot att åklagaren gör prövningen först under processen, då frågan har blivit aktuell (NJA 1992 s. 150 och NJA 2004 s. 757, jfr NJA 1981 s. 513). Om åklagaren förklarar att åtal inte är påkallat, bör åtalet ogillas utan någon prövning i sak. Av rättspraxis följer att åtalsprövningen kan ske också i högre rätt. Detta får så förstås att den tilltalade – om åtalet inte är påkallat enligt åklagarens bedömning – kan frikännas på denna grund, utan hinder av bestämmelsen i 20 kap. 9 § rättegångsbalken om att allmänt åtal inte får läggas ned sedan dom har fallit.

12. En förklaring från åklagaren som har gjorts i resningsärendet kan alltså beaktas och föranleda resning inte bara i frågan om hur gärningarna ska bedömas (rubriceringsfrågan) utan i hela ansvarsfrågan i aktuella delar. Åtalsprövningen kan då behandlas i det återupptagna målet.

Bedömningen i detta fall

13. Brottmålet ska resas i de delar som innebär att MDBs rätt att inte bli lagförd eller straffad två gånger för samma brott (gärning) har satts åt sidan (p. 4 och 5). Det måste antas att de delarna av åtalet kommer att avvisas, dvs. bedömas på ett sätt som är fördelaktigare för MDB i det återupptagna målet (p. 6). De återstående delarna av åtalet för grovt skattebrott skulle sannolikt ha hänförts till en mildare straffbestämmelse, om den fördelaktigare bedömningen hade gjorts redan i brottmålet (p. 7). Eftersom riksåklagaren har förklarat att åtal inte är påkallat av särskilda skäl för de återstående delarna av åtalet, ska resningen avse hela ansvarsfrågan i dessa delar (p. 12).

14. I fråga om åtalen för grovt bokföringsbrott och oredlighet mot borgenärer har skattetilläggen inte hindrat en prövning (p. 2). Grund för resning saknas i dessa delar.

15. Det finns förutsättningar för resning i fråga om påföljd och näringsförbud.

Målet ska tas upp i hovrätten

16. Det bör göras en samlad prövning av det återupptagna målet i hovrätten (NJA 2014 s. 103 p. 13 och 14).

I avgörandet har deltagit: justitieråden Ella Nyström, Gudmund Toijer (referent) och Lena Moore, f.d. justitierådet Per Virdesten samt justitierådet Lars Edlund
Föredragande justitiesekreterare: Susanne Österlund